

LEÁNYNEVELÉS ÉS NŐI MŰVELŐDÉS
A 19. SZÁZADBAN

DR. KÉRI KATALIN





„...annyi nemes és szép,
ami az emberiséget felemeli,
a ti nemetek műve.”

Részlet Széchenyi István Hitel című művének
Honunk szebb lelkű asszonyinak
írott Ajánlásából (1830)

Historiográfiai és forrástani bevezető



A nőtörténet-írás története röviden

Kezdetei: a 19. századra tehető

Kibontakozása:

a 20. század elején kezdődik, az 1960-as évektől felgyorsul

Irányzatai az 1970-es évektől:

1. az ún. kompenzációs vagy szeparatista iskola kutatásai
(a „his-story” megírása helyett a „her-story” áttekintése)
2. ún. integrációs iskola működése
(a női múlt társadalomtörténeti keretek között történő vizsgálata)
3. a társadalmi nem (gender) (meta)fogalmának bevezetését
követő kutatások.

A nőtörténelmi kutatások tematikája

- A nőemancipáció, a női jogok
- A női munka
- A nőnevelés és női művelődés
- A női szervezetek és mozgalmak
- A nő és a család
- A női test, nőorvoslás, szexualitás
- A női divat és szépségápolás
- A nők ön- és társadalmi reprezentációja
- A nők művészeti és tudományos életben betöltött szerepének története
... és további számos téma



A nőnevelés és női művelődés története: a téma forrásai

- Elméleti pedagógiai művek
 - Egyházvizsgálati jegyzőkönyvek
 - Tanügyi szervek hivatalos iratai
 - Iskolatörténeti dokumentumok
 - Jogi dokumentumok
 - Statisztikai adatok
 - Irodalmi művek
 - Életvezetési tanácsadó könyvek
- Halotti beszédek
 - Imádságos könyvek
 - Naplók, memoárok
 - Levelezések
 - Útirajzok
 - Sajtócikkek
 - Képi, tárgyi források
 - Oral history
 - Egyéb források



- Halotti beszédek
- Imádságos könyvek
- Naplók, memoárok
- Levelezések
- Útirajzok
- Sajtócikkek
- Képi, tárgyi források
- Oral history
- Egyéb források



Előzmények: lánynevelés,
női művelődés
a XVI-XVIII. században

Lorántffy Zsuzsanna
(1600-1660)



A magyar lánynevelés és női művelődés első forrásai

Prédikációk, irodalmi művek

Pl.: Pázmány Péter (1570-1637): Mint kell keresztyén leányt nevelni?

Kolosi Török István (1611-1652?): Az aszszonyi-nemnek nemességéről,
méltóságáról és ditsiretiről valo rythmusok (1630)

Bessenyei György (1746-1811): Anyai oktatás (1777)

Levelek

Barátsággi vetélkedés, vagy Molnár Borbálának Máté Jánosné asszonnyal két nem hibái és érdemei felől folytatott levelezései. Kolozsvár, 1804.
Magyar Leveles Tár II. kötet: Magyar hölgyek levelei (499 darab)
1515-1709. Közlő: Deák Farkas, Budapest, MTA Történelmi Bizottságja, 1879.

Röpiratok, pamfletek

Páldocz Horváth Ádám: A Magyar Asszonyok Prókatara a' Budán össze-
gyűlt Rendekhez (röpirat) 1790.

Levelek

Barátsági vetélkedés, vagy Molnár Borbálának Máté Jánosné asszonnyal két nem hibái és érdemei felől folytatott levelezései. Kolozsvár, 1804.
Magyar Leveles Tár II. kötet: Magyar hölgyek levelei (499 darab) 1515-1709. Közli: Deák Farkas. Budapest, MTA Történelmi Bizottmánya, 1879.

Röpiratok, pamfletek

Pálóczi Horváth Ádám: A Magyar Asszonyok Prókátora a' Budán öszve gyűilt Rendekhez (röpirat) 1790.

Leánynevelés a 18. századi Magyarországon

- **1760-as évek:** Notre Dame és Orsolyita Rend bentlakásos leányiskolái
- **1770:** Angolkisasszonyok budai leányiskolájának megnyitása
- **1770-es, 80-as évek:** református és evangélikus leányiskolák nyitása
- **1777:** Az I. Ratio educationis kiadása
- **1790-91:** ifj. Korompai Brunszvik Antal gróf (1746–1793) országgyűlési bizottságának javaslatai a leánynevelés fejlesztéséhez
- **XVIII. század végétől:** megélénkülő sajtóviták a nőnevelésről
- **XVIII-XIX. század fordulója:** magánnevelő iskolák lányoknak a nagyobb városokban

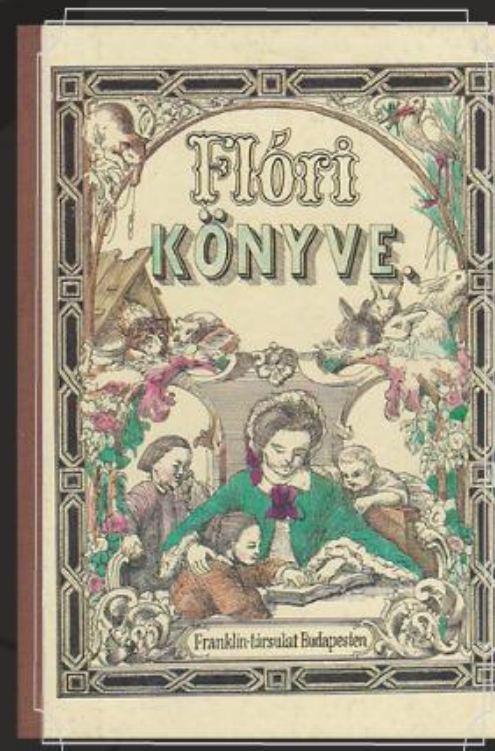
A XVI-XVIII. századi forrásokból kibontható nőideál

Házias, lányként, feleségként, anyaként odaadó, erkölcsös, szorgalmas és vallásos nő, aki többet foglalkozik a háztartással, a családdal, mint a divattal és a szórakozással.

Már a XVIII. század végén egyértelműen megjelennek azok a hazai írások, amelyekben kifejtésre került, hogy a nemzet erejének megtartása, növelése, a magyarság és a magyar nyelv ügye a nők vállán is nyugszik.

Leánynevelés és női művelődés a 19. századi Magyarországon





Leánynevelés családi körben

(Illusztráció Bezerédj Amália: Flóri könyve című, 1836-os művéből)

Magániskolák lányoknak a századelőn

Az 1820-as években csak négy lánynevelő intézete volt Pestnek: „az angol apáczáké, az ágostai hitközségé, s két magánintézet, a Glivitzky- és Hoffman-féle, melyekben összesen mintegy ötszáz lányka nyert oktatást.”

„Tanítanak ott mindenfélét: német, francia és olasz nyelvet, szép- és helyesírást, természetrajzot, természettant, történelmet, földleírást, számolást, vallástant, s külön órákban zenét, rajzot, tánczot és női kézi munkákat. A legfelső osztályban még: egészségtant, logicát, háztartástant, mythologiát és æstheticát, sőt az egyik intézetben: »boldogságtudományt, morált és az asszony házi élete hat részeinek esméretét is.«”

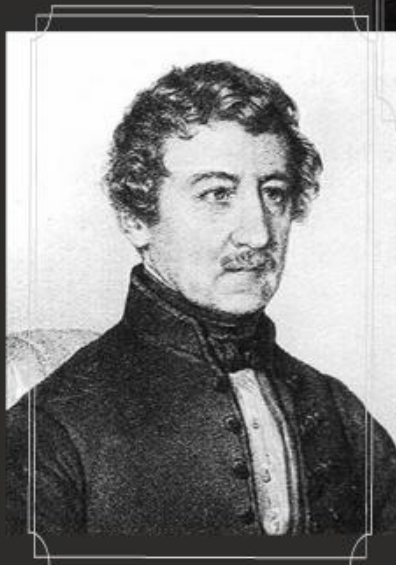
Részletek Badics Ferenc 1890-ben Fáy Andrásról írt művéből

Az iskolai leánynevelés reformkori megújítói

Brunszvik Teréz



Karacs Teréz



Fáy András



Teleki Blanka

Leőwey Klára



Teleki Blanka és Leőwey Klára életművének pedagógiai üzenete

A leányok nevelése, a nők művelődése is fontos pillére egy nemzet megmaradásának, erősödésének.

A leányok nemzeti szellemű, nemzeti nyelven történő nevelése társadalmi helyzetüktől függetlenül fontos.

Jól tervezett, alaposan átgondolt neveléssel a nők is kibontakoztathatják értelmi képességeiket, jó anyákká és hasznos honpolgárokká válhatnak.

Lánynevelés a dualizmus korszakában



Eötvös József
(1813-1871)

Veres Pálné
Beniczky Hermin
(1815-1895)



A magyar iskolák rendszere a 19-20. század fordulóján

17					23
16		Egyetemek, műegyetem Felsőfokú szakiskolák			22
15					21
14					20
13					19
12		Középfokú szakiskolák: (mezőg., ipari, keresk.) Tanító-, óvónőképző intézet	Gimnázium	Reáliskola	18
11					17
10	Ismétlő iskola tanonc iskolák	Polgári iskola			16
9					15
8					
7					13
6					12
5					11
4		Elemi népiskola			10
3					9
2					8
1					7

Kisdedóvó intézetek 3-6 éves korig

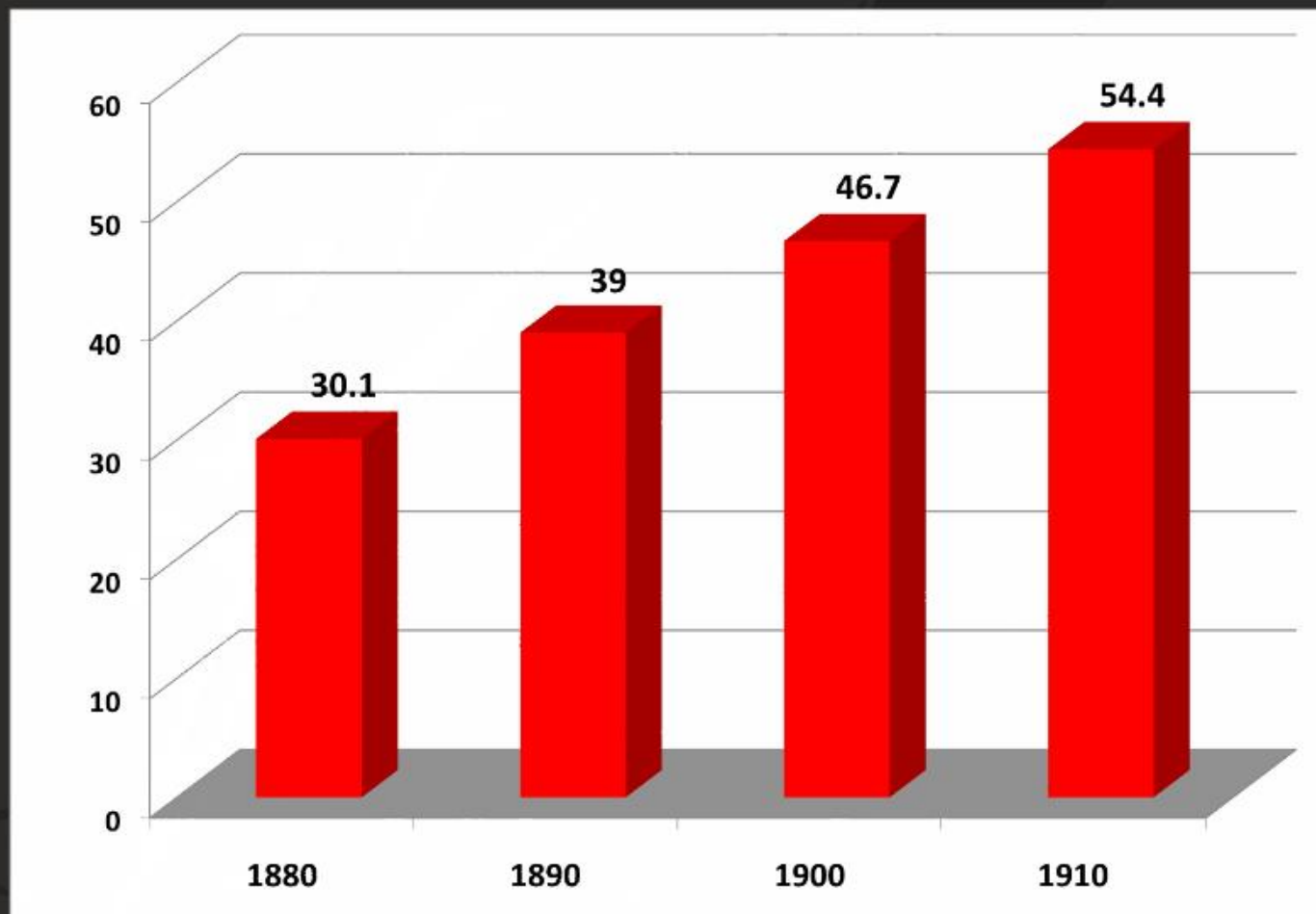
1900-as magyarországi népszámlálás adatai

Nők: 8.465.436 fő

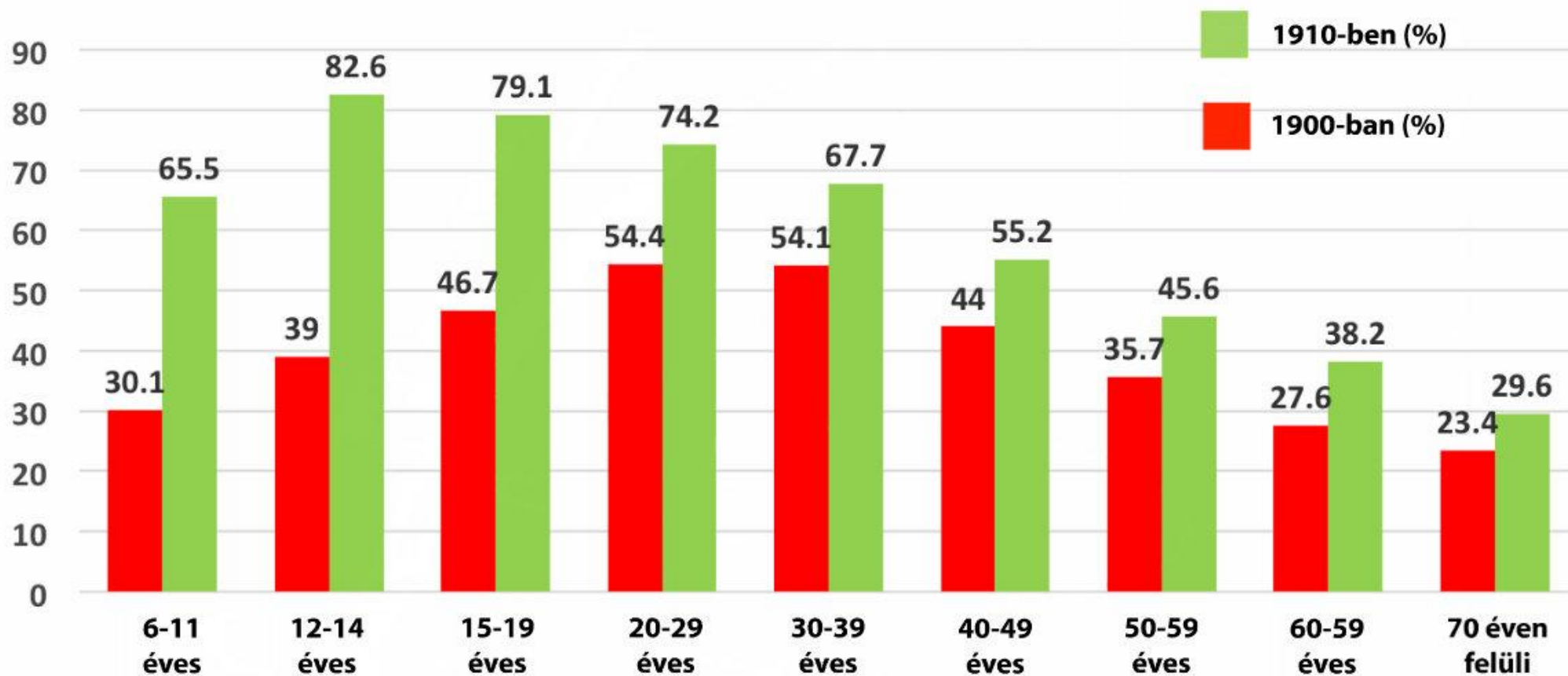
Férfiak: 8.372.819 fő



Az írni-olvasni tudó nők számának emelkedése

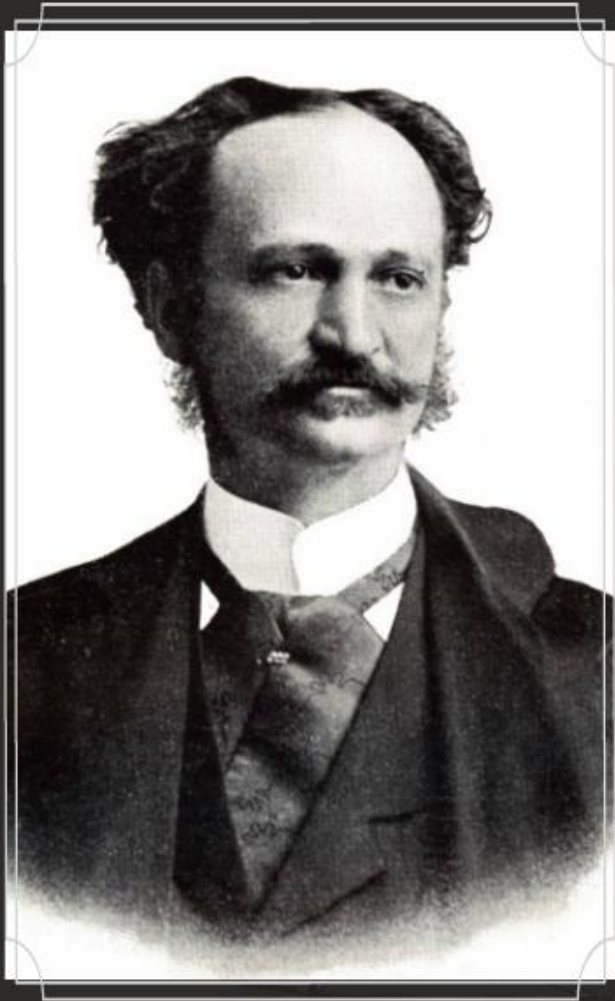


Az írni-olvasni tudó nők számaránya, életkor szerinti bontásban (1900, 1910)



Korabeli karikatúrák a művelt nőkről



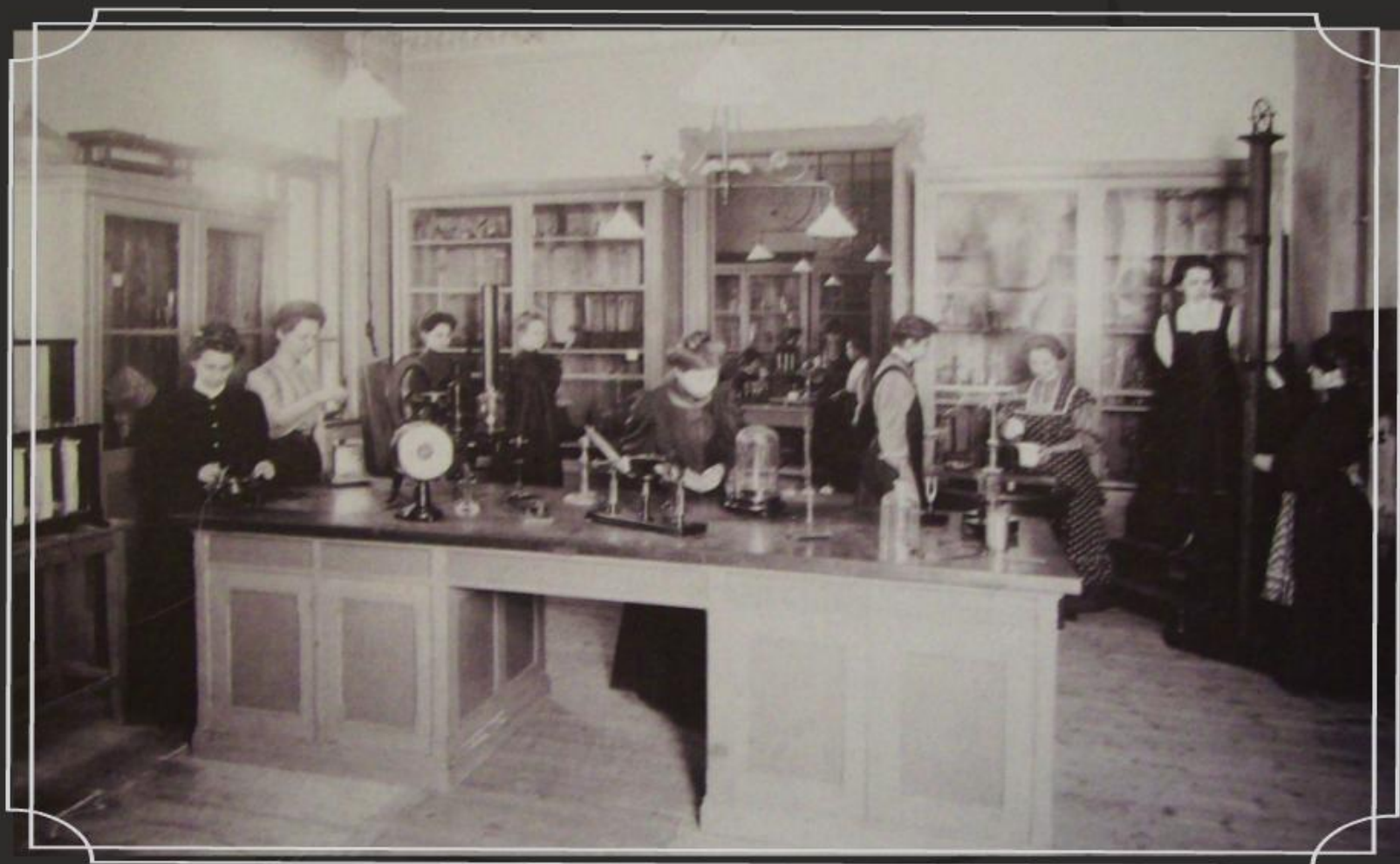


Érettségi vizsgával záruló
leánygimnáziumok
szervezése: 1895 után

Wlassics Gyula (1852-1937)



Természetrajzóra a hódmezővásárhelyi zárda
leányiskolájában, 20. század eleje



Fizika szertár az Erzsébet Nőiskolában, 1908.

1895: Nők az egyetemeken

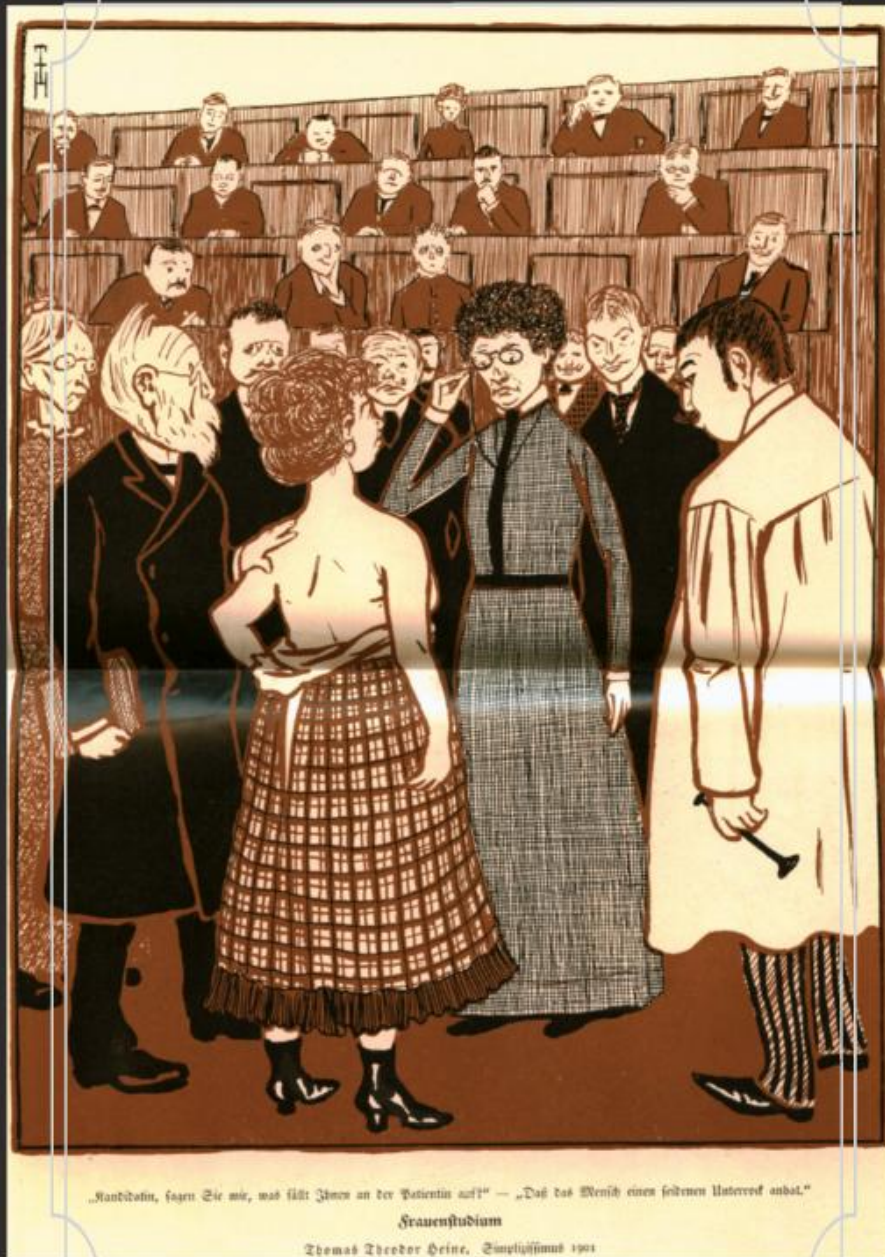
Az első magyar orvosnők:



Hugonnai Vilma
(1847-1922)



Steinberger Sarolta
(1875-1966)



Német karikatúra az első
orvostanhallgató nőkről (1901)



Női művelődés a századvégen

Olvasó nő
(1901)



Gyermek- és ifjúsági irodalom (1)



Az Én Újságom (1899-1944)

Gyermek- és ifjúsági irodalom (2)

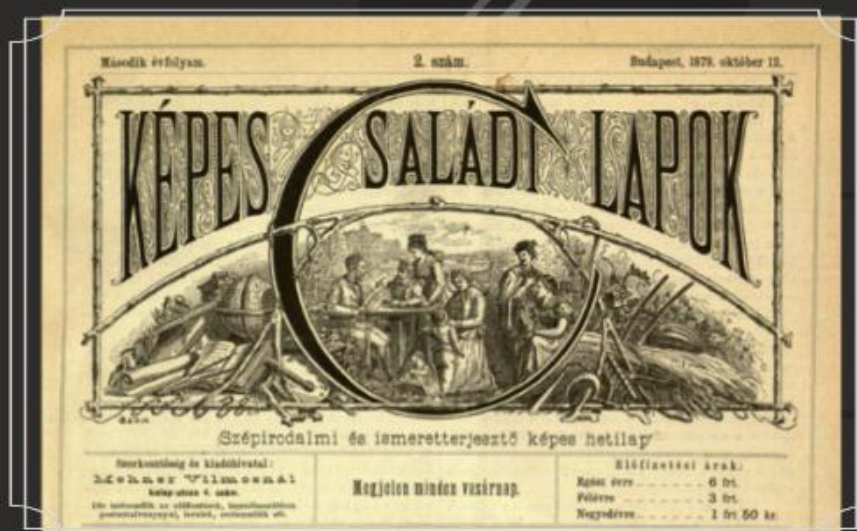
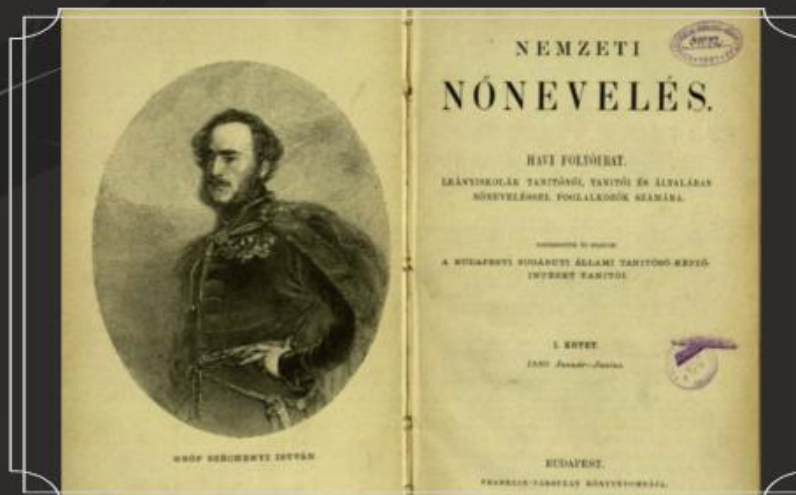


Tutsek Anna



Magyar Lányok (1894-)

Női lapok a századfordulón



Leánytestnevelés, női sportok a XIX. sz. végén

A leányiskolai testnevelés kibontakozása: 1880-as évektől

A leányok testedzésének átfogó programja: Turjay László:
Nőnevelő tornászati szülék, tanítók és tanárnők számára. (1882)

A XX. század eleje: életreform-mozgalmak, külföldi példák
nyomán kialakuló magyar mozgásművészet.



Női sportok



Kerékpározó nők (1894)



Korcsolyázó
nők





Teniszezők (1902)



Az első magyar teniszbajnok:
Pálffy Paulina grófnő (1894)

Összegző gondolatok

- Az újkori magyarországi és erdélyi leánynevelés és női művelődés története **szerves része volt az európai neveléstörténetnek.**
- Az **intézményesült lánynevelés** a XVIII-XIX. század fordulójától kezdődően bontakozott ki.
- A nőket a háztartás vezetése, a gyermekek világra hozatala és nevelése, valamint a jó erkölcsök, a vallás, a magyar nyelv és a nemzeti értékek megtartása, ápolása miatt is kiemelt figyelem vette körül.
- **Kereső pályákra, tudományos és művészi hivatásokra történő iskolai felkészítésük** ugyanakkor még a XIX. században is csak kis lépésekkel haladt előre, és számos vitával, problémával járt.
- Az **új európai nőideál kialakulása** a rendi társadalmat fokozatosan lebontó sokszínű emancipáció egyik részfolyamataként értelmezhető.

Főbb felhasznált irodalmak adatai

- A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből 1777-1865. Szerk.: Fábri Anna, Kortárs Kiadó, Budapest, 1999.
- A nők világa. Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok. Szerk.: Fábri Anna és Várkonyi Gábor. Argumentum, Budapest, 2007.
- Hornyák Mária: Brunszvik Teréz „szellemi gyermeke”: Teleki Blanka (1806-1862) Brunszvik Teréz Szellemi Hagyatéka alapítvány, Teleki Blanka Hölgyklub, Martonvásár, 2001.
- Kéri Katalin: Női élet, leánynevelés az újkorban. Gondolat, Budapest, 2015.
- Kéri Katalin: Hölgyek napernyővel. Nők a dualizmus kori Magyarországon 1867-1914. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2008.
- Pukánszky Béla: A nőnevelés évezredei. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.



Köszönöm a figyelmet!

keri.katalin@pte.hu

<http://kerikatalin.wordpress.com>